

ÅTERKRAV AV PENSION SOM BETALATS UTAN GRUND

Innehållsförteckning	Sida
1 TIDIGARE LÄGE	2
2 NYA STADGANDEN	2
3 FÖRMÅN SOM BETALATS UTAN GRUND	4
3.1 Oriktigt pensionsbeslut	4
3.2 Skrivfel	5
3.3 Ändring efter det att beslut avgetts	5
3.4 Fel i utanordning av pensionen	6
3.5 Oriktig utbetalning av pension efter pensionstagarens död	6
4 VILKEN BETYDELSE PENSIONSTAGARENS VÄLLANDE HAR	7
4.1 Obetydligt belopp	7
4.2 Svikligt förfarande	8
4.3 God tro	8
5 JÄMKNING AV DET BELOPP SOM SKALL KRÄVAS TILLBAKA	9
5.1 Jämkningsprinciperna	9
5.2 Pensionstagarens ekonomiska situation	10
6 FÖRFARANDET VID ÅTERKRAV	10
6.1 När belopp som skall återkrävas kvittas mot framtida pensioner	11
6.1.1 Beloppet av den pensionsrat mot vilken kvittning sker	12
6.1.2 Prioritetsordning	12
6.2 Verkställbarheten hos pensionsanstaltens beslut... ..	13
6.3 När beslut om återkrav avgjorts av besvärinstans ..	14
6.4 Pensionstagarens medgivande	15
6.5 Förfarande med stöd av fullmakt	15
6.6 När pension som skall återkrävas utsöks från andra pensioner	16
6.7 Utmätning från annan inkomst eller förmögenhet ...	16
7 PRESKRPTION AV FORDRAN	16
8 INDRIVNING AV RÄNTA ELLER FÖRMÅNSFÖRHÖJNING	17
9 ARBETSLÖSHETSPENSION	17
10 ÅTERKRAV AV ANDRA PENSIONER	19
10.1 Folkpensionslagen	19
10.2 Lagen om statens pensioner och lagen om pension för kommunala tjänsteinnehavare och arbetstagare	19
11 BESKATTNING	20
12 IKRAFTTRÄDANDE	21

ÅTERKRAV AV PENSION SOM BETALATS UTAN GRUND

1
Tidigare läge

Med återkrav avses att en pension eller en annan förmån som utan grund betalats till pensionstagaren krävs tillbaka av honom.

Före 1993 var reglerna om återkrav inom den privata sektorns arbetspensionssystem bristfälliga. I 21 a § 3 mom. APL står stadgat när återkravet av en pension som betalats utan grund får lämnas därhän. Det har inte funnits något universalstadgande om kvittning av pension.

Endast om återkrav av arbetslöshetspension har det funnits mer detaljerade stadganden i 4 c § APL, vars 6 mom. också stadgar om kvittning mot pension. Det finns likväl inte något maximibelopp för kvittningsrätten.

Innan utsökningslagen och APL ändrades 1990 var utmätning av pension i regel förbjudet. Obligatorisk kvittning dvs. kvittning mot pension utan pensionsstagarens medgivande jämfördes med utsökning. Därför var det inte tillåtet att utan pensionstagarens medgivande genom avdrag från pensionen kvitta en grundlöst utbetald pension, om det inte i lag fanns ett stadgande som berättigade till detta. I APL ingick ett sådant stadgande som tillät obligatorisk kvittning endast i fråga om arbetslöshetspensionen.

När förbudet mot utsökning av pension upphävdes från början av 1990, blev också kvittning mot pension möjligt även utan pensionstagarens medgivande. Dessutom kan en pension som betalats utan grund numera krävas tillbaka genom utsökning av pension. Detta medför likväl indrivningskostnader, som förutom den återkrävda pensionen har uppburits hos pensionstagaren.

Den ovan beskrivna situationen har gjort det nödvändigt att i lag inta noggrannare stadganden om återkrav och kvittning mot pension.

2
Nya stadganden

Enligt allmänna rättsprinciper skall en förmån som betalats utan grund krävas tillbaka. Inom socialförsäkringen finns det likväl faktorer som inte alltid talar för återkrav. Det är därför möjligt att med hänvisning till vad som är skäligt låta bli att återkräva även en grundlöst erlagd förmån.

Eftersom det är meningen att man skall leva av pensionen, skall för pensionstagaren och dem som är beroende av honom för sitt uppehälle för levnads-kostnader reserveras ett skäligt månatligt pensionsbelopp även vid återkrav av pension.

Genom den lagändring som träder i kraft 1.1.1993 har till APL fogats en ny 17 b § med stadganden om återkrav och kvittning. Samtidigt har 21 a § 3 mom. APL upphävts. Med stöd av hänvisningsstadganden gäller ändringarna också pensioner enligt KAPL, KoPL, FÖPL, LFÖPL och AvPL. Ändringarna gäller också tilläggsförmåner som registrerats enligt dessa lagar, men inte frivilliga tilläggsförmåner.

I SjPL och GevPL ingår redan från förut stadganden om återkrav och kvittning. Motsvarande stadganden skall också intas i lagen om avträdelsetersättning (AveL).

17 b § APL har följande ordalydelse:

Om en person har uppburit en i denna lag avsedd förmån till ett större belopp än vad han haft rätt till, skall den förmån som betalats utan grund krävas tillbaka.

Återkrav av en förmån som betalats utan grund kan lämnas helt eller delvis därhän om detta kan anses skäligt och om utbetalningen av förmånen inte kan anses vara en följd av förmånstagarens eller hans företrädares svikliga förfarande eller om det belopp som skall krävas tillbaka är obetydligt.

En förmån som betalats utan grund får även återkrävas genom kvittning mot framtida pensionsrater. Från den pensionsrat som i varje enskilt fall skall utbetalas får dock inte utan pensionstagarens medgivande avdras mer än en sjättedel av den del av pensionsraten som återstår sedan på denna har verkställts förskottsinnehållning med stöd av lagen om förskottsuppbörd (418/59) eller uppburits källskatt med stöd av lagen om beskattning av begränsat skattskyldig för inkomst och förmögenhet (627/78).

Maximibeloppet för den obligatoriska kvittningen har fastställts till bråktalet 1/6 av nettopensionen. Om maximibeloppet hade fastställts på samma sätt som i utsökningslagen med hjälp av ett skyddat belopp i mark och ett maximibelopp i form av ett bråktal, skulle det inte alltid vara möjligt

att kräva något tillbaka av pensionen, inte ens när den grundlösa förmånen har berott på pensionstagarens svikliga förfarande. I vissa fall åter kan maximibeloppet enligt utsökningslagen, 1/3 av pensionen, vara oskäligt högt. Det är enkelt att i praktiken laborera med ett maximibelopp som räknas ut såsom ett bråktal, och räknesättet har fungerat bra inom kommunernas och statens pensionssystem.

Avsikten med de nya 17 b § 1 och 2 mom. APL är inte att ändra på gällande förfarande vid återkrav av pension. 15 § APF som gäller justering och indragning av pension har inte heller ändrats. Pensionen kan sålunda minskas eller dras in först från närmast följande eventuella förfallodag. Genom lagändringen har likväl stadgandena om samordning samtidigt ändrats. Ny samordning kan enligt de nya stadgandena förrättas retroaktivt (Om samordningen kommer ett särskilt cirkulär att utfärdas).

Nytt är också det att pensionsanstaltens lagakraftvunna beslut framdeles kommer att vara verkställbart utan dom eller beslut (19 e § APL). Till följd av det nya stadgandet kan pensionsanstalten direkt på grundval av sitt eget beslut ansöka om utsökning av pension som anstalten betalat ut utan grund. Det är inte längre nödvändigt att anhålla om ett utsökningsgillt beslut genom betalningsorder eller utav underrätt.

Anvisningar om återkrav av pension som betalats utan grund lämnas i cirkulär 11/87. Det ersätts med detta cirkulär.

3

Förmån som betalats utan grund

Pensionstagaren kan få en förmån utan att det finns grund för utbetalningen. Detta kan bero på ett oriktigt pensionsbeslut eller på ett fel i samband med utanordningen av pensionen. Fastän sådana fel hela tiden har minskat till följd av framsteg inom den automatiska databehandlingen, kan de inte helt och hållet elimineras.

3.1

Oriktigt pensionsbeslut

Ett fel i pensionsbeslutet kan vara orsak till att pensionen betalas till ett för stort belopp. För att beloppet skall kunna återkrävas förutsätts att försäkringsdomstolen först undanröjer det oriktiga pensionsbeslutet.

Juridiska avdelningen

1.10.1992

Pensionsbeslutet kan basera sig på oriktiga eller bristfälliga uppgifter. Felet kan också bero på att lagen har tillämpats fel.

När pensionsbeslutet har undanröjts, övervägs huruvida åtgärder för återkrav av den grundlöst utbetalda pensionen skall vidtas.

3.2

Skrivfel

Ett skrivfel eller ett därmed jämförbart fel kan pensionsanstalten korrigera utan att ansöka om undanröjande av beslutet. I gränsfall skall ett fel i allmänhet betraktas som ett sakfel vars korrigeringsföretsätter att beslutet undanröjs.

3.3

Ändring efter det att beslut avgetts

Det kan hända att pensionsanstaltens beslut ursprungligen är riktigt men att det sker en sådan ändring i förhållandena att pension inte längre borde betalas enligt beslutet. Sådär förhåller det sig t.ex. när rätten till barnförhöjning upphör eller när pensionstagaren inte längre uppfyller villkoren för pension. I sådana fall behöver beslutet inte undanröjas.

Ett familjepensionsbeslut behöver inte heller undanröjas när nya förmånstagare uppenbarar sig efter det att familjepension har beviljats, varigenom de övriga förmånstagarnas andelar av pensionen minskar. Enligt de nya stadgandena om familjepension skall justeringen göras från början av den månad som följer på förändringen (7 a § 6 mom. APL). Samtidigt övervägs återkrav av pensionen. (FSD 1692/89/2743, PSC.23858)

En efterlevande make under 50 år som ingår ett nytt äktenskap får familjepensionen som ett engångsbelopp. Om efterlevandepension utan grund betalats efter det att äktenskapet ingåtts, kan pensionen krävas tillbaka genom kvittning mot engångsbeloppet.

När rätten till efterlevandepension upphör i och med att den efterlevande maken dör eller ett barns rätt till barnpension upphör, dras pensionen in. Om det då ännu finns andra förmånstagare, justeras familjepensionens belopp och fördelningen mellan förmånstagarna. Beslutet behöver inte undanröjas, även om familjepension har betalats efter det att rätten till pension har upphört. I samband med justeringen av familjepensionen övervägs då också huruvida det för stora pensionsbeloppet skall återkrävas.

3.4

Fel i utanordning av pensionen

Ett fel i pensionsutanordningen kan också vara orsak till att pensionen utbetalas till ett större belopp än vad som framgår av pensionsbeslutet. Pensionsbeslutet behöver inte ändras då återkravet beror på ett fel i utanordningen, eftersom själva beslutet är riktigt.

Ett utanordningsfel är det t.ex. fråga om när en löpande pension av misstag betalas ut två gånger eller när det utbetalda pensionsbeloppet innehåller ett decimalfel. Utbetalningen av fel belopp kan också bero på störningar i databehandlingstekniken, t.f.a. ett misstag i kodningen eller i ett annat motsvarande arbetsmoment.

Vid ett fel i utanordningen är det ofta mera motiverat än vid ett beslutsfel att helt eller delvis kräva tillbaka det fel utbetalda beloppet. Så är det skäl att göra i synnerhet när det utbetalda beloppet avsevärt avviker från det belopp som framgår av pensionsbeslutet och den felaktiga utbetalningen inte har pågått under en så lång tid, att det felaktiga beloppet kan anses vara stabiliserat. Situationen kan i regel anses vara stabiliserad åtminstone när pensionen har utbetalats i minst fem års tid. I specialfall kan en grundlös betalning också krävas tillbaka senare.

Pensionen kan betalas ut till sitt rätta belopp genast från följande betalningsperiod. Det är meningen att pensionstagaren på förhand skall få veta att pensionens belopp ändras.

3.5

Oriktig utbetalning av pension efter pensionstagarens död

Bank

Pensionsutbetalaren och banken försöker se till att pension inte betalas till döda personer. Pensionsrater som förfallit till betalning under den månad pensionstagaren avlidit eller tidigare betalas till dödsboet.

När pension utan grund har betalats efter en sådan pensionstagares död som varit bosatt i Finland, återbetalar banken vid anhållan till pensionsanstalten det belopp som betalats för mycket av de medel som finns på kontot. Bankerna och pensionsutbetalarna har kommit överens om detta i ett avtal om betalningsförmedling (se TELA:s rekommendation 5A/28.2.1991). Pensionssökanden upplyses om detta på det meddelande som finns på pensionsansökningsblanketten. T.ex. på TE-blanketten finns meddelan-

det i punkten Utbetalning av pension: "Banken är skyldig att till pensionsutbetalaren returnera pension som utan grund inbetalats på kontot".

Det finns ingen gemensam praxis om återbetalning av arbetspension som efter pensionstagarens död betalats utomlands, utan pensionsanstalten och banken kommer överens om förfarandet särskilt för varje kund.

Dödsbo

Pensionsanstalten måste av dödsboet uppbära den del av den grundlös utbetalda pensionen som banken inte har kunnat återbetala för att medlen på kontot inte har räckt till för detta.

En pension som betalats utan grund uppbärs i regel i dess helhet av dödsboet. Jämkning kommer i fråga mera sällan än när beloppet gått till pensionstagaren själv. Om dödsboets medel är obetydliga, kan jämkning av återkrav likväl övervägas och då i enlighet med samma principer som vid återkrav av pensionstagaren.

Biträdande justitieombudsmannen har i ett ärende som gällde folkpensionen ansett att meddelande om återkrav skall såvitt möjligt tillställas dödsboet före avvittningen (biträdande justitieombudsmannens beslut nr 464/7.2.1991, dnr 1010/4/89).

4

Vilken betydelse pensionstagarens vållande har

Enligt den nya 17 b § APL skall en förmån som betalats utan grund alltid krävas tillbaka om den grundlösa utbetalningen har varit en följd av pensionstagarens eller hans företrädarens svikliga förfarande. Om det belopp som skall återkrävas likväl är obetydligt, kan återkravet lämnas därhän. Pensionsanstalten kan också lämna återkravet därhän om detta anses skäligt och det inte kan anses att utbetalningen av förmånen har varit en följd av förmånmottagarens eller hans företrädarens svikliga förfarande.

4.1

Obetydligt belopp

Det belopp som skall krävas tillbaka är obetydligt när kostnaderna för indrivningsåtgärderna är större än det belopp som skall krävas tillbaka. Kostnaderna beror på vilket återkravsmedel som kan användas. På denna grund är det således i allmänhet möjligt att lämna återkravet av ett obetydligt belopp på några hundra mark därhän.

Enligt de nya stadgandena är det inte nödvändigt att ens börja reda ut huruvida pensionstagaren handlat svikligt eller i god tro om det redan på förhand ser ut att vara uppenbart att kostnaderna för återkrav av pensionen är större än det belopp som skall krävas tillbaka.

4.2

Svikligt förfarande

En person anses ha förfarit svikligt när han genom sitt handlande eller försummelse har medverkat till att pensionen har betalats till fel belopp.

När pensionstagaren vidtar aktiva åtgärder för att utan grund förskaffa sig en förmån, uppfylls i allmänhet också rekvisiten för bedrägeri, och ett brott föreligger. Om det belopp som skall återkrävas inte är obetydligt, skall hela pensionen i sådana fall alltid krävas tillbaka. Samtidigt övervägs också huruvida rättsliga åtgärder skall vidtas.

Försummelse är det åter fråga om när pensionstagaren medvetet låter bli att uppfylla sin anmälningskyldighet (17 a § APL, 12 a § APF).

Gränsdragningen mellan ond och god tro är inte alla gånger tydlig. Rättspraxis har inte varit snar att betrakta pensionstagarens förfarande som svikligt. I praktiken har enbart ett passivt mottagande av en för stor pension i allmänhet inte varit ett tillräckligt bevis för svikligt förfarande.

Då frågan om ond och god tro prövas, skall också beskattningens och indexförhöjningarnas inverkan på pensionens nettobelopp beaktas. Pensionsanstalterna skickar nuförtiden vid årsskiftet ett brev till pensionstagarna med uppgifter om hur indexförhöjningarna och beskattningen inverkar på pensionsbeloppet. Det oaktat gör ändringarna i förskottsinnehållningen och index samt eventuella andra regelbundna betalningar det svårare för pensionstagaren att upptäcka ett fel.

Stora krav skall inte ställas på pensionstagarens skyldighet att ta reda på om pensionen är riktig, eftersom han i allmänhet skall kunna lita på att pensionsanstaltens åtgärder och pensionsberäkningar är riktiga.

4.3

God tro

Huruvida pensionssökanden handlat i god tro måste avgöras i efterhand. Om prövningen utfaller så att pensionstagaren när han mottagit en för stor pen-

Juridiska avdelningen

1.10.1992

sion inte har förfarit svikligt, kan återkravet lämnas helt eller delvis därhän, om detta prövas skäligen. Avgörandet görs fall för fall.

5

Jämkning av det belopp som skall krävas tillbaka

5.1

Jämkningsprinciperna

När det är fråga om svikligt förfarande, kan den förmån som betalats till ett för stort belopp krävas tillbaka antingen helt eller delvis eller så kan återkrav av förmånen lämnas därhän. Om endast en del av förmånen krävs tillbaka eller om återkravet lämnas därhän, har en jämkning av återkravet skett. När jämkning övervägs, skall uppmärksamhet fästas vid följande omständigheter:

- hur länge den oriktiga utbetalningen pågått
- ett hurudant fel det är fråga om (besluts- eller utanordningsfel)
- graden av pensionstagarens vållande
- pensionstagarens ekonomiska situation
- övriga omständigheter som gäller pensions- tagaren (ålder, sjukdom osv.)
- vem felet beror på.

Vid jämkningsprövningen undersöks således för det första hur länge den oriktiga utbetalningen har pågått och ett hurudant fel det är fråga om. Å andra sidan undersöks hur pensionstagaren eventuellt själv medverkat till den grundlösa utbetalningen och beaktas hans ekonomiska situation, ålder och hälsa. Social- och hälsovårdsutskottet har i sitt betänkande funnit att en förmånsmottagare som handlat i god tro skall skyddas speciellt i sådana fall när han förts vilse (ShUM 22/92).

För en minskning av det belopp som skall återkrävas talar det att den oriktiga utbetalningen har pågått länge, att pensionstagarens ekonomiska situation är dålig och att graden av vållande är liten. Hög ålder eller sjukdomens art kan likaså tala för jämkning. Uppmärksamhet skall också fästas vid det i vilken mån felet berott på pensionsanstaltens eller pensionssystemets eget agerande.

När det är fråga om ett fel i samband med utanordningen av pensionen tas samma omständigheter i betraktande som vid en jämkning som beror på ett beslutsfel. Det finns likväl inte lika många grunder för att minska det belopp som skall återkrävas eller för att lämna återkravet därhän.

5.2

Pensionstagarens ekonomiska situation

Om pensionstagarens ekonomiska situation och andra förhållanden kan ett utlåtande t.ex. av socialnämnden inbegäras. Om pensionstagaren får bostadsbidrag eller familjepension, har Fpa exakta uppgifter om hans ekonomiska situation. Med stöd av 17 § 2 mom. APL kan uppgifterna inbegäras av Fpa för avgörande av ärende som gäller återkrav.

Beloppet av utkomststöd enligt socialvårdslagen liksom även förordningen om skyddat belopp av lön vid utmätning kan också läggas till grund för ett avgörande vid bedömningen av pensionstagarens ekonomiska situation.

Återkrav av förmån kan lämnas helt eller delvis därhän redan på den grunden att en pensionstagare som handlat i god tro inte äger någon nämnvärd egendom och hans inkomster därtill ligger nära beloppet av utkomststöd eller det skyddade beloppet av lön vid utmätning.

Om ett stort belopp på en gång retroaktivt betalas till pensionstagaren i pension och det då sker ett fel vid utanordningen, är jämkning i regel mindre motiverat, i synnerhet om felet upptäcks kort efter utbetalningen.

Skäl för jämkning föreligger i allmänhet inte heller i sådana fall när pensionstagaren senare blir beviljad pension för samma tid för vilken han redan felaktigt fått pension från ett annat system (t.ex. när pension för den återstående tiden egentligen skall betalas från det andra systemet).

6

Förfarandet vid återkrav

Om åtgärder för återkrav vidtas, skall pensionsanstalten avge ett överklagbart beslut i ärendet. Detta gäller också fel i samband med utanordningen.

Före beslutet bereds förmånsmottagaren möjlighet att bli hörd.

Om pensionsanstalten bestämmer sig för att lämna återkravet därhän, bör förmånsmottagaren underrättas om avgörandet i det fall att han känner till att ett återkravsärende är anhängigt. När pensionsanstalten lämnar återkravet därhän, avger den ett överklagbart beslut endast på begäran.

Om det gäller en pension som till följd av ett oriktigt pensionsbeslut betalats utan grund, kan beslutet om återkrav fattas först efter det att försäkringsdomstolen har undanröjt det oriktiga pensionsbeslutet. Pensionen kan dock betalas ut till rätt belopp redan från början av den månad som följer på den dag då ansökan om undanröjande inlämnats (till FSD) (21 a § 1 mom. APL).

Om ansökan om undanröjande inte bifalles, skall pensionen utbetalas till ursprungligt belopp, och till pensionstagaren skall också retroaktivt betalas den del av pensionen som blivit obetald, jämte dröjsmålsförhöjning.

Enligt 21 § 6 mom. APL skall pensionsanstaltens och Pensionsskyddscentralens beslut följas trots att ändringsansökan är anhängig, till dess att ärendet har avgjorts med ett lagakraftvunnet beslut. Även om detta lagrum formellt ger möjlighet att verkställa ett beslut som inte vunnit laga kraft, borde åtgärder för verkställande i allmänhet inte vidtas. Det är inte skäligen att av pensionstagaren kräva att han till pensionsanstalten återbetalar den utan grund erhållna förmånen, om han har anfört besvär över återkravet. Enligt 19 e § APL förutsätter verkställbarheten av pensionsanstaltens beslut dessutom att beslutet har vunnit laga kraft. Därför kan utsökning inledas först när besvärstiden har gått till ända.

Pensionsanstalten och pensionstagaren kan likväl alltid komma överens om återkrav oberoende av om beslutet om återkrav vunnit laga kraft eller inte.

6.1

När belopp som skall återkrävas kvittas mot framtida pensioner

Enligt de nya stadgandena i APL kan ett pensionsbelopp som betalats utan grund krävas tillbaka genom kvittning mot framtida pensionsrater. Detta förfarande har även tidigare varit möjligt när det gällt återkrav av arbetslöshetspension som betalats utan grund och även i övriga fall med pensionstagarens medgivande.

Det nya stadgandet motsvarar stadgandena i StPL och KTAPL om återkrav och kvittning. I SjPL och GevPL ingår också motsvarande stadganden. Stadgandet i GevPL medger kvittning förutom mot Gev-pension även mot invalid- och ålderspension som betalas enligt LFÖPL (30 § 2 mom. GevPL).

Om återkravet följer genom kvittning mot framtida pensionsrater, skall även detta omnämnas i beslutet

om återkrav. Samtidigt anges det belopp som kvittas och mot vilken pension kvittningen sker. Om beslutet om återkrav inte innehåller något omnämnande om kvittningen, skall om kvittningen särskilt meddelas per brev och ett beslut i ärendet avges endast vid anfordran.

När pensionsanstaltens beslut om återkrav och kvittning har vunnit laga kraft (besvärstiden har gått till ända), kan pensionsanstalten börja kvitta det belopp som skall krävas tillbaka mot pensionen.

Kvittning mot retroaktiv pension är också möjligt när pensionen beviljas eller förhöjs retroaktivt och pension tidigare även betalats utan grund.

Kvittningen kan fortsätta även om den pension mot vilken kvittning sker omvandlas till någon annan form av pension. På kvittningen inverkar inte heller det att pensionen avbryts eller dras in, utan kvittningen kan senare fortsätta mot den nya pensionen. Pensionstagaren får då ett meddelande om att återkravet av pensionen fortsätter.

Enligt motiveringarna till lagen kan pension som betalats till ett för stort belopp till förmånslåtare inte kvittas mot familjepension utan förmånstagarnas medgivande (se även punkt 3.3).

6.1.1

Beloppet av den pensionsrat mot vilken kvittning sker

Utan pensionstagarens medgivande får högst 1/6 av nettopensionen på en gång kvittas mot en pensionsutbetalning. Detta gäller även kvittning mot en retroaktiv pension.

Det belopp som innehålls räknas ut efter att förskottsskatt eller källskatt innehållits.

Om pensionen utgörs av pensionsdelar som intjänats enligt flera pensionslagar inom den privata sektorn, beräknas bråktalet på det sammanlagda pensionsbeloppet. Kvittningen sker dock mot den pension eller pensionsdel som har utbetalats till ett för stort belopp. Vid ansvarsfördelningen skall utredas att det kvittade beloppet fördelas rätt.

6.1.2

Prioritetsordning

Försäkringspremier enligt FÖPL och LFÖPL kan utan pensionstagarens medgivande indrivas till högst en tredjedel av den löpande FÖPL- eller LFÖPL-pensio-

Juridiska avdelningen

1.10.1992

nen, dock inte från familjepensionen. Stadgandet har inte ändrat.

När obetalda premier för företagarförsäkring indrivs från samma pensionsrat mot vilken pension som betalats till ett för stort belopp kvittas, är prioritetsordningen den att försäkringspremierna indrivs först och den grundlösa betalningen kvittas mot den återstående pensionen. Kvittningssumman om en sjättedel räknas på nettopensionen innan försäkringspremierna innehålls. Om det är oskäligt att bägge betalningarna kvittas samtidigt, kan kvittningen av den utan grund betalda pensionen uppskjutas (se punkt 5.2).

Om pensionsanstalten mot pensionen kvittar en fordran som skall krävas tillbaka när betalningsförbud för utsökning anländer, åtnjuter pensionsanstaltens kvittningsrätt prioritet framom utsökningen och prioriteten består under hela den tid som kvittning sker. Det belopp av pension som återstår när 1/6 har dragits av från nettopensionen blir föremål för utmätningen.

Den pension som krävs tillbaka kan vara föremål för betalningsförbud redan när pensionsanstalten börjar kräva tillbaka sin fordran. I sådana fall har pensionsanstalten rätt till kvittning mot pensionen före utsökningen, om pensionsanstaltens fordran som skall återkrävas har uppkommit innan betalningsförbudet anlönt. En fordran anses ha uppkommit när den felaktiga betalningen har gjorts.

Om pensionsanstaltens fordran som skall återkrävas har uppkommit först efter det att pensionsanstalten av utmättningsman har mottagit ett betalningsförbud beträffande pensionen, prioriteras pensionsanstaltens kvittningsrätt inte framom utsökningen. I sådana fall kan pensionsanstalten med pensionstagarens medgivande kvitta sin fordran mot det pensionsbelopp som återstår för betalning efter utsökningen.

Den prioritetsordning som skall följas vid betalning av pension till olika instanser bifogas.

6.2

Verkställbarheten hos pensionsanstaltens beslut

Före 1.1.1993 har pensionsanstaltens lagakraftvunna beslut inte varit direkt verkställbart. Pensionsanstalten har utan betalningsorder eller beslut av allmän underrätt i utsökningsväg direkt kunnat indriva endast en fordran beträffande försäkringspremie.

Pensionsnämndens beslut kan däremot i enlighet med 20 § 2 mom. APL verkställas och försäkringsdomstolens beslut är verkställbart direkt med stöd av utsökninglagen.

Om pensionstagaren inte har sökt ändring i pensionsanstaltens beslut om återkrav och inte gått med på att betala tillbaka en förmån som betalats till honom utan grund, har pensionsanstalten varit tvungen att ansöka om underrätts dom eller betalningsorder om återkravet. Först underrättens dom har kunnat verkställas. Förutom den förmån som skall återkrävas har pensionstagaren ålagts att betala rättegångskostnaderna.

Fr.o.m. 1.1.1993 är pensionsanstaltens beslut om återkrav av pensionsförmån direkt utsökningsgillt (19 e § APL). Detsamma gäller också beslut om återkrav av annan förmån (exempelvis rehabiliteringspenning). Härvid förutsätts likväl att beslutet har vunnit laga kraft, dvs. att besvärstiden har gått till ända och sökanden inte har sökt ändring i beslutet. Pensionsanstalten kan kräva tillbaka en pension som betalats utan grund genom utsökning när ingen pension längre återstår för betalning och kvittning sålunda inte kan användas.

Om pensionsanstalten ämnar söka utsökning på grundval av sitt beslut om återkrav, skall i beslutet nämnas att det är direkt verkställbart.

När beslutet skickas till utmätningssmannen, är det skäl att hänvisa till det nya stadgandet i APL.

I SjPL, KTAPL och KPS ingår också stadganden enligt vilka beslutet om återkrav är utsökningsgillt. Motsvarande specialstadgande i GevPL gäller endast återkrav av kapitalvärde av förvärvaren. Till GevPL och AvEL fogas en hänvisning till 19 e § APL. StPL saknar tillsvidare ett dylikt stadgande.

6.3

När beslut om återkrav avgjorts av besvärinstans

Om pensionstagaren söker ändring i beslutet om återkrav, verkställs beslutet inte förrän det slutliga beslutet har avgetts.

Ett återkravsärende kan också hänskjutas till besvärinstans för avgörande på så sätt att det överklagade pensionsbeslutet ursprungligen handlat om återkrav vid sidan om något annat.

Juridiska avdelningen

1.10.1992

I samband med ansökan om undanröjande tar FSD i allmänhet inte ännu ställning till återkrav av en pension som betalats utan grund. I praktiken överförs yrkandet således till den delen till pensionsanstalten, som avger beslut i ärendet.

När ärende som gäller återkrav har avgjorts av besvärinstans, avger pensionsanstalten inte längre något nytt beslut i ärendet, ens till den del som det belopp som återkrävs kvittas mot framtida pensionsrater. Meddelande om återkravet sänds likväl till pensionstagaren.

6.4

Pensionstagarens medgivande

Ett beslut om lagenlig kvittning kan verkställas när det har vunnit laga kraft. Pensionstagaren kan också gå med på en kvittning som är större än 1/6. Om pensionstagaren går med på det, kan pensionsanstalten kvitta ett överenskommet, större belopp mot pensionen, till och med hela pensionen.

Pensionstagaren kan önska ett sådant förfarande t.ex. när återkravet hänför sig till en liten fribrevspension och pensionstagarens huvudsakliga utkomst utgörs av en annan pension. Ibland kan pensionstagaren gå med på en kvittning som överstiger 1/6 också på skattemässiga grunder.

6.5

Förfarande med stöd av fullmakt

Det kan hända att två olika pensionssystem betalar ut fel pension på grundval av en och samma anställning. I samband med en korrigerings av pensionsärendet kan också ansvaret för den återstående tiden överföras på pensionsanstalten inom det andra pensionssystemet. För att kunna rätta till den härigenom uppkomna stora betalningen skall pensionsanstalten be om fullmakt av pensionstagaren. Med stöd av denna fullmakt kan pensionen betalas direkt från rätt pensionsanstalt till den pensionsanstalt som felaktigt betalat ut pensionen.

Om pensionstagaren inte är villig att ge fullmakt, kan pensionsanstalten likväl inte på den grunden vägra att betala till honom pension till rätt belopp. Om pensionsanstalt som betalat den grundlösa pensionen till pensionstagaren fortsätter att betala pension till honom, kan pensionsanstalten då genom kvittning mot denna driva in den pension eller pensionsdel som betalats till pensionstagaren på grundval av det oriktiga beslutet.

Den privata sektorns pensionsanstalter kan behandla pensionen som en helhet och en utbetalning av en anstalt kan betraktas som en förhandsutbetalning av en annan (principen om sista pensionsanstalt).

6.6

När pension som skall återkrävas utsöks från andra pensioner

Om pensionstagaren i ovan nämnda situation inte lämnar någon fullmakt och den pensionsanstalt som utan grund betalat ut pension inte betalar någon pension till pensionstagaren, kan pensionsanstalten indriva den utan grund betalda pensionen också genom utsökning av pension från något annat pensionsystem eller från SOLITA-ersättning, förutsatt att pensionsanstaltens beslut om återkrav har vunnit laga kraft.

6.7

Utmätning från annan inkomst eller egendom

Det belopp som skall återkrävas kan också utmätas från pensionstagarens egendom eller annan inkomst. Om kvittning mot pension är möjligt, skall återkravet i första hand skötas genom kvittning.

Utsökning kan genomföras när pensionsanstaltens beslut om återkrav har vunnit laga kraft.

7

Preskription av fordran

Den allmänna preskriptionstiden för en fordran är 10 år. Preskriptionen kan fordringsägaren emellertid avbryta genom att bevisligen kräva sin skuld. Preskriptionstiden börjar löpa särskilt för varje pensionsrat, räknat från betalningstidpunkten.

Den allmänna preskriptionstiden om 10 år tillämpas även på ärenden som gäller återbetalning av en utan grund erhållen förmån, eftersom annat inte stadgas. I praktiken torde det i samband med betalningsfel likväl sällan förekomma en situation där återkrav skäligen kan verkställas retroaktivt för en period om 10 år.

I fråga om beslutsfel kan återkrav i allmänhet i praktiken förrättas retroaktivt för högst fem år, eftersom ett äldre pensionsbeslut med stöd av 31 kap. 10 § 2 mom. RB kan undanröjas endast av synnerligen vägande skäl. Ett vägande skäl för undanröjande kan likväl vara det att en större överbetalning förhindras.

8

Indrivning av ränta eller förmånsförhöjning

I APL stadgas endast om pensionsanstaltens skyldighet att betala en fördröjd pension eller annan förmån förhöjd för dröjsmålstiden. I den allmänna räntelagen stadgas att den inte tillämpas på den lagstadgade pensionsförsäkringen.

I samband med återkrav inom arbetspensionssystemet kan således inte av den som mottagit grundlös förmån indrivnas ränta eller förmånsförhöjning. Om återkravsärendet hänskjuts till allmän civilprocess, avgörs också räntefrågan av allmän domstol. Då åläggs i allmänhet enligt räntelagen skyldighet att betala ränta från delfående av stämningen.

Dröjsmålsförhöjning som pensionsanstalten utan grund betalat till pensionstagaren kan krävas tillbaka på samma sätt som en grundlös pension.

9

Arbetslöshetspension

I 4 c § 6 mom. APL finns från förut särskilda stadganden om återkrav av en arbetslöshetspension som betalats utan grund. Stadgandet gäller fortfarande. Motsvarande stadgande i GevPL gäller pension som utan grund betalats för förvärvsarbete under pensioneringstid.

I det fall att arbetslöshetspension skall krävas tillbaka för högst tre månader, kan pensionsanstalten av särskild anledning lämna återkravet därhän. Om det gäller återkommande korta förvärvsperioder, föreligger i allmänhet inte någon särskild anledning att avstå från återkrav.

Som en särskild anledning kan exempelvis betraktas det att återkravet helt tydligt skulle vara oskäligt och att förvärvsarbetet varit tillfälligt och obetydligt. Okunnighet om lagens stadganden är däremot ingen särskild anledning.

Om pension utan grund betalats för en längre tid än tre månader, skall alla de pensionsrater som betalats utan grund krävas tillbaka. Enligt lag kan återkravet i sådana fall inte jämkas, även om förvärvsinkomsten hade varit betydligt mindre än pensionen. Pensionsanstalten äger då inte rätt till prövning.

Återkrav övervägs i samband med avbrott av pensionsutbetalningen, om utbetalningen inte har kunnat avbrytas från och med den första sådana kalen-

Juridiska avdelningen

1.10.1992

dermånaden för vilken pension inte borde ha betalats. I samband med beslutet om avbrott av pensionsutbetalningen skall då också konstateras huruvida den utan grund betalda pensionen skall krävas tillbaka eller inte.

Om pensionsanstalten t.ex. får veta om förvärvsarbetet först när det upphört, kan pensionsutbetalningen inte avbrytas. Pensionstagaren skall höras innan beslut om återkrav avges. Om pension har betalats utan grund för högst tre månader och pensionsanstalten besluter sig för att lämna återkravet av pensionen därhän (även utan att ha hört pensionstagaren), behöver inget beslut om detta avges. Pensionstagaren bör dock vid behov i brev underrättas om att pensionsanstalten fått veta att han förvärvsarbetat och att pension därför inte borde ha betalats men att anstalten inte kommer att kräva tillbaka pensionen.

När pensionsanstalten har beslutat sig för att lämna återkravet av den utan grund betalade pensionen därhän, skall den inte heller senare krävas tillbaka, även om återkrav följer av en ny anledning. Sådana månader för vilka pensionen inte har krävts tillbaka skall inte heller tas i betraktande när pensionsanstalten i en ny återkravssituation prövar för hur många månader pension har betalats utan grund. Det tidigare förvärvsarbetet tas dock i betraktande när anstalten prövar huruvida det är möjligt att på nytt lämna återkravet av pensionen därhän.

När återkrav förrättas genom kvittning mot framtida pensionsrater, kan högst en sjättedel av nettobeloppet av den betalda månatliga pensionen indrivas, om inte annat överenskomms med pensionstagaren. I stadgandena om arbetslöshetspension har det inte funnits något omnämnande om det belopp som skall kvittas, och stadgandena har inte nu ändrats. Kvittningsrätten om en sjättedel motsvarar stadgandet om maximibelopp för övriga pensioner. Dessa anvisningar ersätter anvisningen om 1/3:s kvittning i cirkulär A 13/89.

Det är också möjligt att med pensionstagaren komma överens om en större kvittningsandel, men en sådan överenskommelse bör dock inte ingås som skulle gå ut på att pensionen under en lång tid betalas till ett mindre belopp än vad som skulle vara möjligt vid utsökning.

Återkrav är i allmänhet möjligt endast på grundval av ett lagakraftvunnet beslut. Ett beslut som avgetts i ett ärende som avses i 4 c § 6 mom. APL

Juridiska avdelningen

1.10.1992

skall trots ändringsansökan alltid följas. Pensionsanstalten kan dock börja kräva tillbaka arbetslöshetspension från framtida pensioner trots ändringsansökan (21 § 6 mom. APL). Pensionstagaren är redan på grundval av 17 a § APL skyldig att bl.a. meddela pensionsanstalten om han börjar förvärvsarbete.

10

Återkrav av andra pensioner

10.1

Folkpensionslagen

Enligt 88 a § FPL:

"Har mottagare av pension eller annan förmån eller hans företrädare försummat honom åliggande anmälningsskyldighet eller lämnat oriktiga uppgifter och härigenom uppburit förmån enligt denna lag utan grund eller till för stort belopp, eller har förmån enligt denna lag eljest utgått utan grund eller till för stort belopp, skall det överbetalda beloppet återindrivas. Om beloppet är ringa och även eljest om dess beviljande eller utbetalning icke bör anses ha föranletts av svikligt förfarande eller grovt vållande från den försäkrades eller hans företrädares sida, kan dock avstås från återindrivningsåtgärder.

Belopp som skall återindrivas får kvittas mot försäkrad senare tillkommande pensionsbelopp.

Pensionsanstaltens eller prövningsnämndens laga kraft vunna beslut angående återdrivning och försäkringsdomstolens i sådant ärende givna utslag får verkställas såsom laga kraft vunnen dom."

10.2

Lagen om statens pensioner och lagen om pension för kommunala tjänsteinnehavare och arbetstagare

Enligt 25 § StPL och 11 § KTAPL får ett grundlöst erlagt pensionsbelopp krävas tillbaka också så att den dras av från framtida pensionsrater. Från det pensionsbelopp som varje gång skall erläggas får likväl inte dras av mer än en sjättedel av den del av pensionsbeloppet som återstår för betalning efter förskottsinnehållningen.

Det är möjligt att lämna återkravet av ett grundlöst erlagt pensionsbelopp därhän om beviljande eller utbetalning av det inte bör anses ha varit en följd av pensionstagarens eller hans företrädares svikliga förfarande.

11
Beskattning

Enligt skattestyrelsens direktiv (2278/70/84) kan pensionsutbetalaren till nettobeloppet kräva tillbaka den del av pensionen som utbetalats för mycket så länge som beskattning ännu inte verkställt och förskottsinnehållning inte har räknats till godo i beskattningen. I praktiken betyder detta, att pensionen kan krävas tillbaka till sitt nettobelopp till slutet av augusti det år som följer på skatteåret. Direktivet gäller fortfarande.

Då pensionsanstalten av pensionstagaren kräver tillbaka den utbetalda pensionen till nettobeloppet, får pensionsanstalten minska de förskottsinnehållningar som skall redovisas för länsskatteverket i samband med den månadsredovisning för samma kalenderår som senare skall inlämnas.

Efter skatteåret kan pensionsanstalten hos länsskatteverket anhålla om återbetalning av en grundlös betalning. Även årsanmälan skall korrigeras.

Efter att beskattningen har verkställt och förskottsinnehållningsbeloppet räknats till godo i beskattningen är det inte längre möjligt att lämna in en ansökan om återbetalning av en grundlös betalning.

Efter genomförd beskattning skall pensionsutbetalaren kräva tillbaka pensionen till bruttobeloppet av pensionstagaren. Pensionstagaren kan då genom en anmärkning till prövningsnämnden eller genom skatterättelse söka ändring i beskattningen av den pension som återkrävts av honom. Skatterättelsen kan göras retroaktivt för fem år. Om rättelse kan dock varje år sökas först när återkravet har förrättats. I samband med återkravet skall pensionsanstalten hänvisa pensionstagaren till skattebyrån för erhållande av skatterättelse.

Om pensionsanstalten blir tvungen att kräva tillbaka en pension för en längre tid än fem år, skall pensionsanstalten överväga en jämkning av det belopp som skall krävas tillbaka åtminstone så, att detta belopp inte överskrider nettobeloppet av den pension som pensionstagaren uppburit.

Juridiska avdelningen

1.10.1992

12

Ikraftträdande

Stadgandena om återkrav och kvittning tillämpas också på pensioner som beviljats före lagens ikraftträdande, om grunden för återkravet har uppkommit medan lagen varit i kraft.

Pensionsanstaltens beslut är verkställbart om det har avgetts efter det att lagen trätt i kraft.

Juridiska avdelningen

PRIORITETSORDNING

När pensionen skall fördelas mellan flera olika instanser, bör följande prioritetsordning följas:

- 1 Sjukförsäkringsfonden (4 d § 4 mom. APL)
- 2 Innehållning av försäkringspremie enligt FÖPL och LFÖPL (12 § 5 mom. FÖPL och 12 § 4 mom. LFÖPL)
- 3 Kvittning av pension som betalats utan grund (17 b § 2 mom. APL och 4 c § 6 mom. APL)
- 4 Arbetsgivaren (19 c § APL)
- 5 Arbetslöshetskassan/Socialförsäkringskommissionen (19 a § 3 och 4 mom. APL)
- 6 Folkpensionsanstalten (19 a § 5 mom. APL)
- 7 Socialnämnden, ovillkorliga grunder (29 och 39 §§ Socialvårdsl, 46 § Barnskyddsl, 19 a § 2 mom. APL)
- 8 Patientförsäkringsföreningen (9 § Patientskadel)
- 9 Kvittning av fordran som pensionsanstalten har hos pensionstagaren och som förfallit till betalning före utmätning
- 10 Utmätning (4 kap. 7 § UL)
- 11 Överenskommelserna om social trygghet
- 12 Socialnämnden, grunder beroende av prövning (19 a § 2 mom. APL)
- 13 Intressebevakare, fullmakter (19 b § 2 mom. APL)